

B. Gál Edit

Az MTM Mátra Múzeumának története, működése, stratégiája

A Mátrába vezető 24-es út mentén található az MTM Mátra Múzeuma, amely Magyarország legnagyobb természettudományi gyűjteményével rendelkező vidéki múzeuma. A természettudomány mellett jelentős számú helytörténeti és vadászattörténeti tárgyakat is őriz. A múzeum története a 19. századra nyúlik vissza, s bár az eltelt évszázad során többször átalakult, ma is őrzi a kezdetek hagyományait.

A múzeum „korai” története

1880-ban kezdte meg munkáját Gyöngyösön a Múzeumalapítási Választmány, mely elsődlegesen természettudományi múzeumot szándékozott létrehozni, ami később helytörténeti irányultságot is vett volna. A törekvéseket a gazdasági katasztrófa-hoz vezető filoxéra járvány húzta keresztül. A múzeum létrejöttéig még 7 évet várni kellett.

1886 novemberétől Hanák Kolos ügyvéd elkezdte szervezni Gyöngyösön a Magyarországi Kárpát Egyesület Mátra Osztályát, mely végül 1887-ben, 287 fővel megalakult. Az Osztályn, a Kárpát Egyesülethez hasonlóan, célul tűzte ki egy „Mátra” múzeum felállítását, ahol a vidék állat-, növény-, és ásványtani példányait, háziipari cikkeit és —országos kitekin-tésben— turisztikai tárgyait volt hivatva összegyűjteni és bemutatni. A Múzeumi Bizottságában igen aktívan vettek részt a gimnáziumi tanárok, így a gyűjtőmunka eredményeként össze-álló kollekció számára a gimnázium biztosított egy osztálytermet. Itt nyílt meg 1887. május 15-én a Mátra Múzeum. A múzeumot öttagú bizottság irányította.

Tiszteletbeli tagja az önzetlenül segítő Pulszky Ferenc lett. 131 éve az elsődleges feladat a természetrajzi, régészeti, gazdaságtörténeti, történeti érdekességek összegyűjtése, nyilvántar-tásba vétele és bemutatása a nagyközönségnek. Az intézmény 1889-ben iskolai és közműve-lődési, mezőgazdasági, öslénytani, ipari és háziipari, valamint egyházi gyűjteménnyel rendel-kezett. A kezdeti sikeres éveket —a különböző átszervezések miatt- a megtorpanás követte.

1894-ben létrejött a Heves Megyei Tanszermúzeum, melynek célja olyan kiállítóhely megalapozása volt, amely bemutatja az elemi iskolák működéséhez szükséges felszereléseket, tanszereket, eszközöket, tankönyveket, szakkiadványokat. 1896. május 20-án a Norma-iskola oszlopcsarnok termében ünnepélyesen megnyílt a Heves Megyei Tanszermúzeum, melybe az ekkor létrejött szerződés értelmében a Mátra Múzeum is beolvadt. A fúzió ellenére a Mátra Múzeum módon megtartotta részleges önállóságát, amit mi sem bizonyít jobban, mint az évente megválasztásra kerülő Múzeumi Bizottság, s az, hogy minden gyűjteményi tárgyat MM jelzettel vették leltárba.

1917. május 21-én iszonyú tűzvész tört Gyöngyösre. A város nagy része elhamvadt. A Norma épülete, 8 terme és a csarnoka is leégett, de a Mátra Múzeum és a Tanszermúzeum gyűjteményének többségét sikerült kimenteni. A megmentett és az épen bennmaradt anya-gok, muzeális tárgyak azonban őrízetlenül maradtak, amelyeket aztán a lakosság „megörzés-re” széthordott.

1920-ban dr. Puky Árpád újjászervezi a Múzeumi Egyesületet. 1923. március 15-én a Mátra Múzeum megalakulásának 45. évfordulóján tanárok, orvosok, és ügyvédek múzeum-alakító bizottságot hoznak létre.

Ezekben az években kezd igen aktívan bekapcsolódni a városi múzeum tevékenységé-be Guba Pál piarista főgimnáziumi tanár. Tevékenységének eredményeként 1931-ben meg-alakul az új intézmény, Gyöngyös Megyei Város Múzeuma. Még ugyanebben az évben a múzeumalapító bizottság tagjaiból és múzeumbarátokból megszervezte a Gyöngyösi Múzeu-

mi Társasági Kört. Dr. Puky polgármester a városháza épületének két földszinti termét végleg átengedte múzeumi célra. Guba Pál ezekben állította ki a legnevezetesebb és legértékesebb tárgyakat. A polgármester ahhoz is hozzájárult, hogy az érdeklődők bármikor megtekintsék a kiállítást. Új vonása a gyöngyösi múzeumügynek, hogy éppen Guba munkásságának eredményeként, igen erőteljesen összekapcsolódott a világi és egyházi múzeum létesítése. 1934-ben, Gyöngyös várossá nyilvánításának 600. évfordulóján, megnyílt az újjárendezett egyházi és helytörténeti kiállítás. A Gyöngyösi Római Katolikus Egyházi Múzeum kincseinek a Szent Bertalan templom karzata biztosított helyet, a helytörténeti kiállítás a városházán, Gyöngyös Megyei Város Múzeumában volt látható.

1944. október 31-én a közelgő hadi események miatt Guba a város különböző épületeiben elhelyezett múzeumi gyűjtemények ajtaját lepecsételte, s az ajtókra az alábbi szövegű táblát helyezte: "A front miatt átmenetileg zárva!" Bár a gyűjtemények a háborút átvészelték, azoknak jelentős részét a front elvonultával a város lakossága szétdúlta, az értékeket eltulajdonította, s tönkrezúzta a számára értéktelennek tartott tárgyakat. A háborús időben, hasonlóan 1917-hez, a múzeum gyűjteményének jelentős része megsemmisült.

1918 és 1950 között többször kapott lángra és hamvadt el a gyöngyösi múzeualapítás ügye.

Megalakul az „új” Mátra Múzeum

A fordulat 1951-ben állt be. A városban járási pedagógus továbbképzést rendeztek, amelyen Nagy Gyula gyöngyössolymosi tanító, meghívta a résztvevőket saját iskolai gyűjteményének megtekintésére. A múzeualapítási törekvés ismét lángra kapott. 1952. május 2-án megalakult a Múzeumszervező Bizottság. 1952. szeptember 1-jén jelképesen létrejött a Mátra Múzeum, amelynek a város átadta a korábbi múzeumból megmaradt gyűjteményeket. 1954. július 12-én megkezdődött az Orczy-kastély épületének kiürítése és múzeumi célokra történő kialakítása.

Az 1955. év újabb sikereket hozott. Már volt állandó épülete a múzeumnak, és a Nép-művelési Minisztérium kiadva a működési engedélyt, a hivatalos körbélyegző használatához is hozzájárult. Az Orczy-kastély belső helyreállításai azonban még nem készültek el, így a nyitás váratott magára.

1956 májusban megérkezett a Kállai Gyula művelődési miniszter nevében kiállított új működési engedély, amely a Mátra Múzeumot tájmúzeumként, néprajzi és helytörténeti múzeumi gyűjtőkörrel ruházta fel. Igazgatója Nagy Gyula lett.

1957. július 21-én délelőtt 10 órakor az Orczy-kastélyban megnyílt a Mátra Múzeum, amelynek öt termében a Mátra élővilágával, a környék néprajzával a város történetével, iparával, valamint szőlészetével és borászatával ismerkedhettek a látogatók.

A 61 évvel ezelőtti „újra alakulás” nem csak a természetrajzot, hanem a társadalomtudományt, régészetet, történetet, néprajzot is gyűjtési körébe vonta, megörökölve, néhány megmentett tárgyat az előző múzeumok anyagából. Tehát részben „visszagyűjtve” a század eleji még fellelhető tárgyakat, részben teljesen új gyűjtési/kutatási koncepciót kidolgozva kezdte meg működését. A fő- illetve mellékállásban itt dolgozó tudományos kutatók a tudatos gyűjtés és szakszerű nyilvántartás mellett már elvégezték a tárgyak rendszerezését és tudományos feldolgozását is. Egyre több tudományos cikk jelent meg és az intézmény országos elismertsége is emelkedett. Ma is meglévő gyűjteményi csoportok alakultak ki: lepke – Jablonkay József, mollusca – Varga András, madár – Solti Béla, helytörténet/néprajz – Molnár József, vadászat/néprajz – Nagy Gyula kurátorságával.

Az 1960-as években sorra jöttek létre a megyei múzeumi igazgatóságok. Ettől az időtől kezdve a Mátra Múzeum, a megyei tanács, illetve a Heves Megyei Múzeumi Igazgatóság irányítása alá tartozott. Központi rendelkezés szerint a kiállításoknak, gyűjteményeknek he-

lyet adó épületek – az Orczy kastély, mint kiállítóhely, és a Petőfi Sándor utcai ú.n. Wiltner ház, mint a természettudományi gyűjtemények épülete – megyei tulajdonba kerültek. Így alakult ki az a visszás helyzet, hogy az Orczy kastély épülete megyei, míg az ezt körülvevő egykori kastélykert városi tulajdonban volt.

1970-ben nyílt meg az a nagyszabású természettudományi kiállítás, amelynek közép-pontjában a Mátraderecskén megtalált mamut állt. Ezt követően fokozatosan alakult ki a Mátra Múzeumnak az a szerkezete, amely ma is meghatározó, s melyet a természettudomány és a helytörténet együttes megléte jellemez.

Gyöngyös 1984-ben ünnepelte várossá nyilvánításának 650. évfordulóját. Az évforduló színvonalas megünnepléséhez az intézmény két új kiállítás megrendezésével kapcsolódott. A gyűjteménygyarapítást ekkor a társadalomtudományok terén az új állandó kiállítás, a „Gyöngyösi Évszázadok” rendezésével kapcsolatos célgyűjtések határozták meg. E munka eredményeként közel kétezer tárgy került a múzeumba, s megjelent a város történetét új tudományos kutatások alapján feldolgozó tanulmánykötet. Az állandó kiállítás mellett erre az időre esett az „Ember és természet” c. vadászattörténeti időszaki kiállítás megnyitása is.

Öt évvel később, 1989-ben augusztusában nyílt meg a „Mátra” című új természettudományi kiállítás. Az ekkor bemutatott helytörténeti, vadászattörténeti és természettudományi tárlatokat 1990-ben több mint 200ezren látogatták.

Az Európa Nostra díjas felújítás

2001-ben a Grafit 37 Építész Iroda Kft. elkészítette a „Mátra Múzeum – Orczy kastély és kertje” megvalósíthatósági tanulmánytervét, melyet a Heves Megyei Önkormányzat és Gyöngyös Város Önkormányzata a köztük létrejött megállapodás keretében 2004-ben címzett támogatásra nyújtottak be. A komplex beruházás költsége, két ütemben, 2,5 milliárd forint lett volna, viszont ez a pályázat sajnos sikertelen volt. Ezt követően Gyöngyös Város Önkormányzata a megvalósítás I. ütemét az Európai Unió társfinanszírozásában a Regionális Fejlesztési Operatív program keretében meghirdetett pályázatra nyújtotta be, melyen az I. ütem teljes költségére 820 millió forintot nyert el. Az I. ütemben a kastélyépület mellett, a kerítések, egy új kezelőépület, és a délkeleti illetve délnyugati gloriett rekonstrukciója készült el. A II. ütem megvalósítására 2006-ban nyújtottak be pályázatot címzett támogatásra. Az ekkor elnyert összeg, a II. ütem teljes költsége, 1,2384 milliárd Ft volt. E II. ütemben az új természettudományi pavilon és a kert revitalizációja készült el.

„Az Európai Unió Kulturális Öröksége Díjat, vagyis az Europa Nostra-díjat 2002-ben az Európai Bizottság és az Europa Nostra együttesen indította útjára, hogy az európai kulturális örökséghez kapcsolódó kiemelkedő kezdeményezéseket jutalmazza olyan változatos kategóriákban, mint az épületek restaurálása és hasznosítása, a városi és természeti tájak helyreállítása, a régészeti lelőhelyek bemutatása, továbbá a műgyűjtemények megóvása.” Gyöngyösön ez az örökség-megőrzési munka két fő részből állt. Egyrészt a kastélyudvar üvegfedése által lehetővé vált az épület építési fázisainak bemutatása, valamint új közönségfogadó tér kialakítása. Másrészt a II. ütemben elkészült kortárs építészeti megjelenésű természettudományi pavilon formálásával és anyaghasználatával, mely igazodik a kastélyhoz és az angolparkhoz új korszerű valóban múzeumi tér épült.

A rekonstrukció kiemelkedő színvonalát 2009. június 5-én az értékmegőrzés kategóriában Europa Nostra-díjjal ismerték el. Ez az elismerés az Unió építészeti és kulturális Oscar-díja. Gyöngyösön valóban egy példaértékű, nagyon kiváló munka eredménye lett a felújított kastély, ahol az épület eredeti értékei és a mai kor elvárásai harmóniába kerültek.

A kastély és kiállításai

Azt a területet, amelyen ma a kastély és a kert található 1723-ban Orczy István kapta földesúri jogon a várostól, hogy ott kertet építsen magának. Ezt a városon kívüli veteményes és gyümölcsös kertet alakította át fia, báró Orczy Lőrinc 1770-ben, amikor egy U alaprajzú emeletes, nyitott árkádos barokk vadászkastélyt emeltetett az Egerbe menő országút mellett. Egészen 1826-ig állt így ez a barokk „vadászház”, amelyet ekkor báró Orczy II. Lőrinc klasszicista stílusban átépíttetett. Az épület körül —az akkori divat szerint— angolparkot alakítottak ki, melynek hatalmas területe részben telekcserék, részben vásárlások útján formálódott. 1937-ben az épület a város tulajdonába került. A kastély és lakói tehát egészen az 1930-as évek közepéig játszottak szerepet a település életében. Jelen voltak, de életmódjukban mégis elkülönültek. Az Orczy kastélyban lévő kiállításunkon ezt a „kettősséget” próbáljuk bemutatni. Egyrészt keresztmetszetet adunk arról, hogyan is éltek az emberek itt a Mátraalján, közel 600 éven keresztül, másrészt bemutatjuk az Orczy családot, szerepüket mind a város, mind az ország társadalmi, politikai életében, s felvillantjuk főúri életformájuk néhány elemét. A kastély DNy-i sarokszobájában, a falkutatás során csodálatos 18. századi falképek kerültek elő. Ez lehetett a kastély egyik legreprezentatívabb terme. Ezért itt, a falképek között jelenítjük meg az építtető báró Orczy Lőrinc életét.

A 18. században, a Mátra rengetegeiben mindennaposak voltak a főúri vadászatok. Különösen – mint a földesurak egymás közötti leveleiből kitűnik – a farkas-vadászatok voltak igen népszerűek. Ezek megelevenítésére és a vadászat történetének megismertetésére vállalkozik a földszinti barokk termekben megrendezett vadászattörténeti tárlat.

A kiállítás harmadik egysége, szintén egy főúri kedvtelést idéz föl. Nemes uraink között ugyanis számtalan volt, aki érdeklődött a természettudományok iránt, s kastélyaiban különleges, ritka ásványokat, őskori maradványokat gyűjtött. Az épület keleti szárnyában, az ún. koporsóvitrinekben kiállított ásványok nem csak az egykori tárolási, bemutatási módot elevenítik föl, hanem egyúttal raktározási célt is szolgálnak.

A felújítás eredményeként a kastélyépületet 2007-ben adták át. A felújítás leglátványosabb elemei közé tartozik az egykori kosáríves nyitott folyosók kibontása, az új terek kialakítása, és a nyitott udvar lefedése. Az üvegszerkezet által lefedett udvar egyúttal a kastély-múzeum új közönségforgalmi előterévé is vált. A központi tér egységes megjelenése érdekében itt minden régi és új építészeti elem fehér színű. A kastély udvarának lefedésével létrejövő közönségforgalmi tér egyben a város legimpozánsabb rendezvénytere lett.

A természettudományi pavilon

2009-ben nyílt meg a Mátra Múzeum természetrajzi kiállítása, a kert északi részén újonnan épült természetrajzi pavilonban. Ez az új múzeumépület fogadta be a kastélyból kikerült természettudományi kiállítást. A mintegy 1200 m²-t magában foglaló háromszintes tárlat közép-pontjában egy 15 m-es – épített – kocsánytalan tölgy áll, amely, mintegy jelezve az élővilág színtezettségét is, összeköti a kiállítás három emeletét. Az egyes emeleteken, a gyökér szint, a cserjeszint illetve legfölül a lombkorona szint állat- és növényvilágával ismerkedhet a látogató. A 24 dioráma különböző élőhelyek világát tárja elénk, melyek a kiállítás leglátványosabb elemei. Az épület alagsorában található egy speciális oktató tér, amely vakok és csökkentlátók számára került kialakításra. Itt, ebben az újonnan épített pavilonban kapott helyet az egykori orangeriet idéző pálmaház, ahol az ide látogató, a különleges növények mellett, megcsodálhatja az édesvízi akváriumok gazdagságát, vagy ismerkedhet a hullók életével.

A felújítás eredményeként egy olyan komplex intézmény jött létre, mely elkészülte után helytörténeti kutatóbázisként, valamint környezet- és természetvédelmi oktatócentrumként fogadhatja a látogatókat.

A városban az elmúlt 15 év egyik legnagyobb beruházása a múzeum épületének, azaz az Orczy kastélynak és kertnek a felújítása, illetve az új természettudományi pavilon megépítése volt.

A kert

Egykor a kastélyhoz angolpark kapcsolódott, ahová sok értékes fát ültettek (törökmogyoró, tiszafa, bokrétafa). A kert északkeleti szegletén állt az igen kecses formájú, neogótikus üveg-ház, az orangerie, amely a délszaki növények, a citrom- és narancsfák átteleltetésére szolgált. Pontos építési idejéről nincs adatunk, de 1826 után emelték. Az egész területet körülzáró kerítés vasrudairól azt tartja a hagyomány, hogy a napóleoni háborúk idején, az Orczyak által zsákmányolt puszkacsövekből kovácsolták. A déli oldalon, az épülettől azonos távolságban jobbra és balra két nagykapu nyílt a kertbe, pillérein egy-egy előrelépő oroszlánással, amelyek a Uhrl Ferenc pesti szobrász alkotásai.

2000-re nem csak a Mátra Múzeumnak otthont adó kastély, de annak 2 hektáros parkja is annyira elavult állapotban volt, hogy az együttes teljes revitalizációja vált szükségessé. A kb. 2 hektáros kert értékes növényzetét csak részben sikerült megmenteni, de folyamatos növénytelepítésekkel és gondozással a növényállomány fokozatosan megújult és újul még ma is. A történeti angolkertben elhelyezésre került tó vízfelülete, a tömör kerítésszakaszokkal együtt szerepet játszik a kert mikroklímájának fenntartásában. A múzeumpark aktív bemutató tér is egyben. Darázs garázs, bekamerázott madáretető és madármegfigyelő kunyhó várja a látogatókat. Angolparkjában a tájegység jellegzetes növényeit, például galagonyát, kökényt és különböző rózsaféléket is találnak az érdeklődők. A revitalizáció során 25 ezer élő növényt, háromezer cserjét és száz örökzöldet, illetve számos fát ültettek el, megőrizve a még megmenthető különleges növényzetet.

A városi tulajdonban lévő, a gyöngyösiek számára ingyenesen látogatható kert, a gyerekeknek a játék és a játékosan, sétálva tanulás, megismerés lehetőségét kívánja nyújtani, míg az idősebbeknek a kikapcsolódás, a pihenés közege lehet.

A Mátra Múzeum, mint az MTM tagintézménye

Az intézmény 2013 december végétől a Magyar Természettudományi Múzeum kezelésébe került, önálló működési engedéllyel rendelkező tagintézménye lett. Tulajdonjogilag a kastély állami, míg a kert és a természettudományi pavilon városi tulajdonban maradt. Az intézmény fő profilja a természettudomány, de emellett tevékenységi körébe tartozik a helytörténeti tárgyak, dokumentumok gyűjtése, feldolgozása, a helyi tárgyi, szellemi, épített örökség feltárása, a kiállításokra alapozott komplex természetismereti, helytörténeti múzeumpedagógiai programok rendezése, szervezése, lebonyolítása.

A Magyar Természettudományi Múzeum Mátra Múzeuma szakmai besorolását tekintve tematikus múzeum, gyűjtőköre kiterjed a természettudományokra és a történelmi emlékekre. Gyűjtőterülete a természettudományi gyűjtőkörben Magyarország területe, melyen belül kiemelt figyelmet fordít a Mátra hegység élővilágára és földtani múltjára, míg történeti gyűjtőkörben Gyöngyös városának közigazgatási területe, a város helytörténete.

Az MTM MM küldetése, hogy „felébressze és fenntartsa a természet és kultúra sokféleségének megismerése és megértése iránti igényt és elkötelezetté tegye a társadalom tagjait a természeti környezet és kulturális értékek megőrzése iránt. Ennek érdekében gyűjti, őrzi, kutatja és bemutatja a természettudományokra és történettudományokra jellemző tárgyakat és ismereteket, különös tekintettel az észak-magyarországi régióra és Gyöngyös város környékére.” Az intézmény 2010-ben, a teljes körű múzeumfejlesztésért, a kiállításokhoz kapcsolódó muzeológiai és közművelődési munkáért elnyerte „Az év múzeuma” díjat.

Az MTM Mátra Múzeumában hat nagy gyűjtemény található – gerinces, malakológiai, őslény- és ásványtani, rovtartani, valamint helytörténeti gyűjtemény és a múzeumi könyvtár – melyeket hat főállású és két önkéntes kurátor gondoz. A szakmuzeológusok mellett két múzeumpedagógus, egy gazdasági ügyintéző, egy marketinges kolléganő, két múzeumi pénztáros, két kertész és egy gondnok végzi a mindennapi feladatokat. Lehetőségeinkhez képest részt veszünk a közfoglalkoztatási programban, s elsősorban a kerti munkákra, a takarításra, valamint a teremőri feladatok ellátására alkalmazunk közfoglalkoztatottakat. A kiállítások őrzését egy külsős cég, az Agria Humán végzi, ő alkalmazza a teremőröket, akik közül többen már legalább egy évtizede itt dolgoznak, „magukénak tekintik az intézményt”, ismerik a kiállításokat, képzik magukat, így segítséget tudnak nyújtani a látogatóknak.

Múzeumunk az Iskolai Közösségi Szolgálat (IKSZ) helyszíne is. Diákjai a gyöngyösi (Berze Nagy János Gimnázium; Vak Bottyán János Katolikus Műszaki és Közgazdasági Szakgimnázium, Gimnázium és Kollégium) illetve környékbéli középiskolák (Deák Ferenc Gimnázium, Közgazdasági és Informatikai Szakközépiskola, Jászárokszállás; Egri Szilágy Erzsébet Gimnázium és Kollégium; Neumann János Középiskola és Kollégium, Eger) tanulói. Feladatuk elsősorban a nagy rendezvények gördülékeny lebonyolításának segítése. Rendszeresen részt vesznek a múzeum családi napjain, ahol kézműves foglalkozásokon, tudáspróbák állomásain, kerti játékok felügyeletében tevékenykednek. A nyári táborokban is állandó segítőtőink. Az IKSZ mellett a gyöngyösi Magyar Máltai Szeretetszolgálat Károly Róbert Kereskedelmi, Vendéglátóipari, Közgazdasági, Idegenforgalmi Szakközépiskola nyári gyakorlatos diákjaira is számíthatunk. Ők elsősorban a gyűjteményi adatbevitelben és nyári táboroztatásban vesznek részt.

Közművelődés

A Mátra Múzeum hazánk második legnagyobb természettudományi gyűjteménnyel rendelkező múzeuma. Az intézmény közművelődési tevékenységének alapját a természettudományi gyűjteményekre épülő állandó és időszakos kiállítások alkotják. Az ezekre kidolgozott múzeumpedagógiai és közművelődési programok országosan is ismertek, elismertek és igen népszerűek a helyi közösségekben is. A gyöngyösi tankerület huszonegy oktatási intézményéből minden évben több ezer gyerek jön szervezett múzeumpedagógiai foglalkozásokra intézményünkbe.

Minden évben a múzeum küldetésének szem előtt tartásával alakítjuk ki közművelődési programtervünket. Az egyes programok az élethosszig tartó tanulás eszmeiségére alapozva, a környezeti nevelés eszköztárát felhasználva szólítanak meg és vonzanak be a múzeumba minden korosztályt. Célközönségünk kettős. Egyrészt a gyöngyösi és Gyöngyös környéki lakosság, akiket a gyermekeken keresztül hívunk. A nekik szánt táborok, vetélkedők és múzeumpedagógiai foglalkozások során olyan élményben van részük, melyet családtagjaikkal, barátjaikkal is szeretnének megosztani. Ennek lehetőségét a családi napok során tudjuk biztosítani. Másik alappillérvünk a Mátrába látogató csoportok és családok. Ők szezonális látogatók, akik főként májustól októberig látogatják múzeumunkat.

Minden évben vannak kiemelt közművelődési programjaink. Ilyenek a Zöld Jeles Napokhoz, a Múzeumok Éjszakájához vagy a Múzeumok Őszi Fesztiváljához kapcsolódó programok. Minden évben ott vagyunk a Nemzeti Múzeum kertjében a Múzeumok Majálisán. Évek óta rendszeresen megtartjuk a múzeumi nyári táborokat, melyek olyannyira sikeresek, hogy a négy turnusra már a meghirdetés előtt elfogynak a helyek. Hiszen mit vár el a szülő egy nyári táborról? Azt, hogy gyereket olyan közegben és közösségben tudja biztonságban, ahol tartalmas szórakozást nyújtanak neki, pihenhet, de közben hasznosan tölti el a szünidőt. Mi ezt biztosítjuk számára. Egyre népszerűbb a Múzeumi Álomgyár Gyerekszemmel programunk is, amikor a 6-12 év közötti résztvevők bent éjszakáznak a természettudományi pavi-

lonban, szellemi, ügyességi, feladatokkal, majd meseolvasással töltik az estét és az „épig érő fa” alatt hajtják álomra a fejüket.

Felnőtteknek szól a „Kalandozás a tudományban” című ismeretterjesztő előadásorozat, melyen egy-egy ismert kutató „mesél” tudományos munkásságának érdekesebb részéről. Sajnos itt nincs mód arra, hogy minden előadást sorra vegyünk, így csak néhányat említünk a teljesség igénye nélkül. Vendégünk volt Dr. Saly Noémi, aki a régi kávéházi életről mesélt, Dr. Főzy István dinoszauruszokról szóló előadásával. Dr. Vig Károly entomológus a rovarok szerepét mutatta be az ókori Egyiptom hiedelemvilágában, Dr. Kustár Ágnes pedig a tudomány segítségével bármely ép koponyára visszavarázsolható eredeti arcokról, az arcreekonstrukció módszeréről, érdekességeiről beszélt.

A programok tervezésében és lebonyolításában a múzeum összes szakalkalmazottja részt vesz, programgazdaként, kreatív tervezésért felelős vagy kommunikációs munkatársként, illetve látogatómenedzsment-koordinátorként. Egy-egy esemény közvetlen, fizikai előkészítését a programgazda és 2 fő kertész végzi, míg a megvalósításban 2-3 fő szakmuzeológus, kulturális közfoglalkoztatottak és segítő diákok közreműködnek. A rendezvények infrastrukturális háttere is biztosított, hiszen a lebonyolításhoz rendelkezésre állnak a múzeumi kiállító terek, egy intelligens táblával, számítógéppel, mikroszkópokkal felszerelt oktatóterem, két tetszőlegesen berendezhető foglalkoztató tér és nem utolsósorban a múzeumkert ahol külső megfigyelésekre, játékokra nyílik lehetőség.

Múzeumpedagógia

A Mátra Múzeum évek óta jó kapcsolatot ápol Gyöngyös város óvodáival és a járási KLIK-kel. Ez 9 óvodát és 21 iskolát érint a gyöngyösi járásban. 2016 előtt a múzeum és a KLIK közötti megállapodás keretében minden iskolából két-két osztály vett részt minden évben múzeumi órán, melyből az egyik természettudományos, a másik történelem volt. Az iskolák és a diákok visszajelzéseiből tudjuk, hogy szerették ezeket az órákat, szívesen jöttek a múzeumba. A gimnázium iskolai újságjában például „Így is lehet történelmet tanulni?” címmel egy írás jelent meg, melynek 11. osztályos szerzője éppen arról írt, hogy a múzeumpedagógiai órák másfajta szemlélete, az élményalapú ismeretszerzés mennyivel közelebb áll a mai gyerekekhez, mint az iskolai órák monotonitása. A KLIK 2016-os átszervezését követően sajnos az intézményfenntartó szervezet már nem köt szerződést múzeumpedagógiai órák igénybevételére. Azok az iskolák hozzák el diákjaikat, amelyekben maguk a pedagógusok is fontosnak tartják e másfajta szemléletű ismeretátadást, ismeretszerzést.

A múzeum fontos szerepet vállal hátrányos helyzetű gyerekek felzárkóztatásában. 2016-ban, az EFOP-3.3.2-16 pályázat-hoz kapcsolódva együttműködési megállapodást kötöttünk a járás hét olyan intézményével, 2 óvodával és öt általános iskolával, melyek hátrányos helyzetű gyerekekkel foglalkoznak. A megvalósítás 2018 szeptemberében kezdődött. A kifejezetten számukra kialakított, elsősorban játékokra, mesékre épülő „órák” nagy sikert arattak/aratnak a gyerekek körében.

2017 májusában a Magyar Természettudományi Múzeumért Alapítvány pályázatot adott be az EFOP-3.3.6-17 számú felhívásra. Ennek kapcsán a múzeum kastélyépületében, az egykor ásvány- és őslénytani állandó kiállításoknak helyet adó négy emeleti terme alakult át a legmodernebb multimédiás, audiovizuális eszközökkel felszerelt, immár a legifjabb múzeumlátogatók igényeit is teljes mértékben kielégítő élményközponttá. Aki eljön hozzánk, egy izgalmas földtörténeti időutazáson vehet részt, mely közben megismerheti a szárazföldi és vízi élővilágot, a környék korai történetét és a környezetvédelem jelentőségét. A kiállítás arra is lehetőséget ad, hogy az érdeklődők maguk is kutatóvá váljanak, s az interaktív eszközök segítségével próbálják kifürkészni több tízezer év természeti titkait. A pályázatban huszonnégy iskolával kötöttünk együttműködési megállapodást, a megvalósítás, az oktatás, 2019 januárjában

ban kezdődik. A pályázat szerint csak ezekre az órákra, szakkörökre évente 5000 gyereket várunk. Ennek a nagyszámú tanulónak az oktatására a pályázat fenntartási időszakára, a projekten belül négy múzeumpedagógust alkalmazunk.

Az intézmény standard múzeumpedagógiai kínálatában 2018-ban körülbelül 40 múzeumpedagógiai foglalkozást ajánlottunk. Az órákat az intézmény két főállású múzeumpedagógusa tartja, de egy-egy szakfoglalkozásba a múzeum kurátorai is bekapcsolódnak. A foglalkozások kapcsolódását az állandó kiállításokhoz, valamint a különböző korosztályú célcsoportokhoz az alábbi táblázat mutatja.

Kiállítás	Kapcsolódó múzeumpedagógiai óra címe	Célcsoport
Helytörténeti kiállítások	A céhek világa – a gyöngyösi céhes élet története	felső tagozat, középiskola
	Épített örökségünk - Gyöngyös	felső tagozat, középiskola
Földtani kiállítások	Barangolás a mamutok földjén	óvoda alsó tagozat
	Dínókaland	óvoda alsó tagozat
	Mackóbarlang	óvoda, alsó tagozat
	Bányavirágok – a Mátra kincsei	felső tagozat, középiskola
	Amiről a kövek mesélnek	felső tagozat, középiskola
	Ismerkedés az ősmaradványokkal	felső tagozat, középiskola
	Jégkorszaki óriások nyomában	felső tagozat, középiskola
	Klímváltozások a Föld történetében	felső tagozat, középiskola
	Mire jó a Hold?	felső tagozat, középiskola
	Kihalások – Katasztrófa, vagy szükségszerűség?	felső tagozat, középiskola
Természettudományi Pavilon	Bogyó és Babóca a Mátra Múzeumban (óvodások, alsósok)	óvoda alsó tagozat
	Badar állathatározó	óvoda alsó tagozat
	Csicsergő	óvoda alsó tagozat
	Katica vs. levéltetvek – ki lesz a győztes	alsó tagozat
	Madárvendéglő	alsó tagozat
	Nálatok laknak-e állatok?	alsó tagozat
	Rovarok a mikroszkóp alatt	alsó tagozat

	Szabad egy táncra – avagy a méhek titkos élete	alsó tagozat
	Tópart Apartman	alsó tagozat
	Élő anatómia	alsó és felső tagozat, középiskola
	Mesél az erdő	alsó és felső tagozat, középiskola
	Az utánczás művészete – a mimikri	felső tagozat, középiskola
	Láthatatlan lakótársaink	felső tagozat, középiskola
	Rovarak A-tól Z-ig	felső tagozat, középiskola
	Téli madárvédelem	felső tagozat, középiskola
	Trópus koktél	felső tagozat, középiskola
	„Isten óvja a királynőt!” - betekintés az államalkotó élőlények életébe	középiskola
	Gombák a mikroszkóp alatt	középiskola
	Színek formák az állatvilágban	felső tagozat, középiskola
	Kételtűek és hullók a lakhelyünkön	felső tagozat, középiskola
	Mamut klón	felső tagozat, középiskola

Óráinkon – korosztálytól függően – a játszva tanulás élményét és a saját tapasztalást biztosítva, a környezeti nevelés szempontjainak megfelelően formáljuk szemléletmódjukat, kialakítva bennük a környezettudatos életmód igényét is. A programok kidolgozása a különböző szakterületen dolgozó múzeumpedagógusok és muzeológusok együttműködésének eredménye. Múzeumi óráinkon az elmúlt évben közel 5000 gyerek vett részt.

Néhány adat a múzeum gazdálkodásáról

Miként az anyaintézmény, úgy a Mátra Múzeum fenntartása, és a szakmai munka zökkenőmentes biztosítása állami finanszírozásból történik. Az intézmény bevételeinek legjelentősebb részét a belépőjegyek adják. A látogatószám évek óta 40.000 körül mozog. Emellett igen számottevő a bérleti díjakból befolyó összeg. A kastély épület impozáns aulája helyet biztosít mind kiemelt városi és családi rendezvények, mind tudományos konferenciák megtartására. A múzeum az esküvők kedvelt színtere. A kertben a fényképezkedés, a kerti tó kis szigetén a hivatalos szertartások, míg az aulában maga a vacsora és a multság zajlik. Mindemellett a város és más szervezetek, cégek is előszeretettel tartják itt programjaikat.

Ízelítőül a 2017-es év külsős programjainak összesítője:

IDŐPONT	VÁROSI RENDEZVÉNY
2017. február 4.	Városbál
2017. március 4.	Vadászbál

2017. június 22.	Kertészek és Kertbarátok Országos Szövetsége, konferencia
2017. július 14.	Város- és Faluvédők Szövetsége, konferencia és díjátadó
2017. augusztus 13.	GYÖNGY Fesztivál, polgármesteri fogadás
2017. november 17.	Heves megyei diákolimpiai díjátadó
2017. november 24.	Heves megyei Prima díjak átadása
IDŐPONT	EGYÉB RENDEZVÉNY
2017. május 6.	esküvő
2017. június 17.	esküvő
2017. augusztus 5.	esküvő
2017. augusztus 11.	esküvő
2017. december 9.	Borszalom
2017. december 16.	céges évzáró

Mivel az épületek és a terület kettős, tehát állami és városi tulajdonban van, de a működtetést a Magyar Természettudományi Múzeum végzi, így város saját területeinek fenntartásához és az itt folyó múzeumi munkákhoz is minden évben támogatást biztosít az intézménynek. A támogatás mértéke a képviselőtestület döntésétől függ, 20 és 30 millió forint között változik.

A Magyar Természettudományi Múzeum Mátra Múzeuma évi több mint 40.000 fős látogatói számával Gyöngyös legjelentősebb kulturális és turisztikai csomópontja. Küldetésnyilatkozatunknak megfelelően a természeti környezet kutatásával és feldolgozásával hozzá kívánunk járulni a biológiai és geológiai sokféleség megismeréséhez és megőrzéséhez. Fontos szerepet akarunk betölteni a jövőben is az iskolán kívüli oktatás-nevelésben minden korosztályt illetően, így biztosítva az élethosszig tartó tanulás lehetőségét is. Kiállítási és cél-specifikus rendezvényeink révén a természeti környezet megismerésén túl szemléletformálást szeretnénk elérni, amit igényes múzeumi környezetben valósíthatunk meg. A természetrajzi kiállításokra épülő állandó programsorozatok (Víz Világnapja, Föld Napja, Madarak és Fák Napja, Állatok Világnapja, Múzeumok Éjszakája, Múzeumok őszi fesztiválja) a társadalom valamennyi korosztályát, a laikus érdeklődőket és a szakembereket egyaránt megcélözzák.

A Mátra Múzeum fontos szerepet játszik a gyöngyösi lokálpatriotizmus megerősítésében, hiszen maga az intézmény a folyamatosan épülő és átörökíthető közös emlékezet unikális találkozóhelye, ahol az állandó és időszakos kiállítások segítségével fiatalok és idősek egyaránt ráébredhetnek közös természeti és történelmi örökségük gazdagságára.

Az országosan elismert, színvonalas múzeumpedagógiai órák – együttműködve a KLIK járási tankerületével, s beépülve az iskolai oktatás követelményrendszerébe –, a gyerekek érdeklődését kívánják felkelteni a körülöttük lévő környezet iránt, hogy ezt követően a családi napokon, vagy egyéb rendezvényeken már szüleikkel együtt látogassák a kiállításokat, s szerezzenek elmélyültebb tudást, ismereteket a bemutatott tárgyak segítségével.

A múzeum feladatának tekinti, hogy szakemberei révén, gyűjteményi anyagára építve, részt vegyen a városi vetélkedők, így többek között a minden évben megrendezésre kerülő helytörténelmi vetélkedő és a Bugát Pál Természetismereti Vetélkedő magas színvonalú megszervezésében és lebonyolításában.

Az idősek részben saját múltjuk megőrzésének közegeként is tekintenek a múzeumra, hiszen az ott látható, a mai társadalom számára idejétmúlt tárgyak, saját fiatalkorukat idézik

vissza. Az élethosszig való tanulást, amely a mentális egészség megőrzésének egyik eszköze, tudományos- és ismeretterjesztő előadásaink szolgálják.

Az épület, s benne a kiállítások évtizedek óta emberek ezreit vonzzák a városba. A felújított környezet, a megújult kiállítások, a folyamatosan biztosított programok talán még több ide látogatót, átutazót sarkallnak arra, hogy eltöltsenek pár órát nálunk; sétáljanak a kertben, hűsöljenek a több mint 150 éves törökmogyorófa árnyékában, gyönyörködjenek a kastély restaurált falképeiben, a pálmaház burjánzó növényeiben, vagy a háromszintes természettudományi pavilonban bemutatott élővilág csodálatos teremtményeiben.

Felhasznált irodalom

Bakó Ferenc (1977): Adatok a Mátra Múzeum történetéhez.- Mátrai Tanulmányok p.: 365-384

Fűkő Levente (2002): A Mátra Múzeum története 1887–2002 - AGRIA 38. p.: 103-118p

Misóczki Lajos (1977): Gyöngyösi múzeumügy 1852-1957.-Mátrai Tanulmányok p:329-364.

Fotók:

A pavilon éjszaka

Az aula

Madárgyűrés